

KUL HAYDAR, YOZGATLI (1286/1870-1332/1916)*

Âşık

Erhan ÇAPRAZ

Anahtar Kelimeler: Kul Haydar, Âşık Edebiyatı, Boğazlıyan, Yozgat, 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Asıl adı Haydar olan âşık, şiirlerinde Kul Haydar mahlasını kullanmıştır. Fahri Bilge derlemeleri sayesinde haberdar olunan Kul Haydar, H.1286/ M.1870 yılında Yozgat ilinin Boğazlıyan ilçesinde doğmuştur (Çapraz 2008: 238, 303). Aslında, Fahri Bilge'nin derlemelerinden biri olan FB 426 numaralı defterin 232. sayfasında 'Kul Haydar' adı altında verilen bilgilerde onun doğum yeri belirtilmemiştir. Sadece "Sarız nahiyesinin Çörekdere köyündendir." (Çapraz 2008: 238) şeklinde bir bilgi aktarılmıştır. Aynı defterin 322. sayfasında ise Fahri Bilge tarafından bazı âşıkların Kayseri Nüfus Müdürlüğü'nden "doğum-ölüm tarihleri, köyleri, şöhretleri, babalarının adları ve –bilinenler için– yeni soyadları" (Çapraz 2008: 301) öğrenilerek yazılmıştır. Bu yazılan âşıklar içerisinde Kul Haydar da bulunmaktadır. Fahri Bilge burada Kul Haydar'ın 1286/1870 yılında Boğazlıyan'da doğduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Kul Haydar, Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Çörekdere köyüne daha sonra yerleşmiş olmalıdır. Fakat defterde Kul Haydar'ın bu köye ne zaman, nasıl ve hangi sebeple geldiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kul Haydar, aslen Boğazlıyanlı olan Âşık Haliloğlularından Halil'in oğludur. Önce köy imamından ders görmüş; daha sonra Kayseri'ye gelerek medrese tahsiline başlamıştır. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra köyüne dönmüş; köyünde bir medrese inşa ederek kendi öğrencilerini yetiştirmiştir. Defterde "Haydar Hoca" olarak da geçen Kul Haydar 5 Teşrin-i Sâni 1332/ 18 Kasım 1916'da vefat etmiştir (Çapraz 2008: 238, 303). Fahri Bilge defterinde "gayet hoş sohbet ve istediği zaman irticalen manzum söz söylemeye kâdir bir zat" (Çapraz 2008: 238) olarak tanıtılan Kul Haydar'ın, aynı zamanda halk tarafından kerametine inandıkları bir hoca/veli mertebesinde görüldüğüne dair bilgiler de mevcuttur. Hatta bu duruma dair bir de menkıbe niteliğinde olay aktarılmıştır.

Fahri Bilge defterinde Kul Haydar'a ait iki adet şiir bulunmaktadır (Çapraz 2008: 238-240). Bu şiirlerden ilki, tarlasına diken sökmeye giden Kul Haydar'ın köylüsü Âşık Azmi Bekir ile atışması şeklindedir (Çapraz 2008: 238-239). Atışmada âşıklar birbirine dinî manada öğütler vermektedir. İkinci şiir ise, Sarız'ın Yalak [Yeşilkent] köyünden Molla Mehmet adında birinin kız istemek için kendisine kefil olmasını istediği Kul Haydar'a çok ısrar etmesi üzerine söylenilmiştir (Çapraz 2008: 239-240). Türkölü-hikâye karakteri gösteren metinler, hece vezniyle ve koşma nazım şekliyle yazılmıştır. Nasihat-âmez bir söyleyişe sahip olan Kul Haydar'ın şiirlerinde yalın ve içten bir ifade tarzı vardır. Yöre ağzı söyleyişlerin yer aldığı şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere fazla yer vermemiştir.

Eserlerinden Örnekler

Koşma

Kadîr Mevlâ'm meyve vermez söğüde

Akl'olmayan çok oturur öğüde

Bazı yerlerde kötü derler yiğide

Yiğitler (de) neynesin day'olmayınca

Azgın hey ağalar havalar azgın

Şahanın avına iner mi kuzgun

Tarlası ayrı da bideri bozgun

Dayılar neynesin soy olmayınca

Amana gel deli gönül amana

Vakit âhir böyle oldu zamane

Cevahiri denk etmişler samana

Yük dengini bulmaz tay olmayınca

Garip bülbül her bağçede şakımaz

Sehere vurup tan yüzüne okumaz

Hâlis üste çürük iplik dokuyor

Uygun endâzede şoy olmayınca

Kul Haydarı'm der ki herkes gülemez

Kimi bilir hâlin kimi bilemez;

Kurtçul köpek her adamı dalamaz

Zorbaya karışıp hay olmayınca

Çapraz, Erhan (2008). *Fahri Bilge Defterleri Işığında Kayseri ve Yöresi Halk Şairleri*. Kayseri: Laçın Yay. 239-240.

Atışma

Haydar Hoca:

Memnûn oldum şu işine

Şükreyle kendi başına

Tevâzu'un firâşına

Tevâzudan zarar olmaz

Azmi Bekir:

Gerek memnûn gerek sürûr

Gönlümü eyledin ma'mûr

Şu binâyı yapan âmir

Her binâda hüner olmaz

Haydar Hoca:

Sular gibi akar isen

Dört yanına bakar isen

Gönül şem'in yakar isen

Tenevvürde fener olmaz

Azmi Bekir:

Sular gibi çağlarısan

Yürekleri dağlarısan

O deryayı boylarısan

Evinde şor kenâr olmaz

Haydar Hoca:

Eğer âşık isen yâra

Gel aldanma sen ağyâra

Düş İbrahim gibi nâra

O gülşende yanar olmaz

Azmi Bekir:

Ne hikmettir sular çağlar

Lisân-ı hâl ile ağlar

Musa görür yanar dağlar

Her cebelde yanar olmaz

Haydar Hoca:

Bakmasın hı'nın hâline

Ne gelir söyler diline

Çalışak Mennân yoluna

İhsânına karar olmaz

Azmi Bekir:

Böyle muzbâr ba'nın işi

İşidir mi hı'nın gûşu

Bu bendeki can kuşu

Her dem burda karar olmaz

Çapraz, Erhan (2008). *Fahri Bilge Defterleri Işığında Kayseri ve Yöresi Halk Şairleri*. Kayseri: Laçın Yay. 238-239.

Kaynakça

ÇAPRAZ, E. (2008). *Fahri Bilge Defterleri Işığında Kayseri ve Yöresi Halk Şairleri*. Kayseri: Laçın Yay.

* Bu madde, Erhan ÇAPRAZ, "KUL HAYDAR, Yozgatlı", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, None adresinden Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü tarafından verilen izinle alınmıştır.